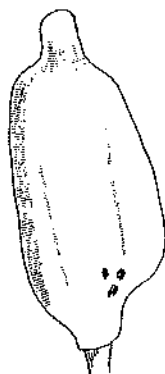




BUURBAUMIA



MEDEDELINGEN VAN DE BRYOLOGISCHE
WERKGROEP DER KON.NED.NAT.HIST.VER.

13e jaargang no 3/4 - December 1959

REDACTEUR: E. Agsteribbe, Galilëiplantsoen 13hs, Amsterdam-O.
ADMINISTRATEUR: S. Groenhuyzen, Jan Zwanenburghof 12'', A'dam-W
Gem. Giro G183 (via postgiro 13500)

VERSLAG VAN DE NAJAARSEXCURSIE NAAR OOST-FLEVOLAND EN HATTEM

door B. de Jong en A. Luitingh

Hoewel de lang aanhoudende en grote droogte, die vanaf begin mei heerste (en nog zou voortduren tot half oktober) geen rijke mosvondsten in het vooruitzicht dreigde te stellen, was het aantal deelnemers toch vrij groot, en, om op de resultaten van deze excursie vooruit te lopen, bleek de droogte allerm minst in staat om zelfs bijzondere vondsten voor ons onopgemerkt te laten blijven.

Dit keer werd het noordelijk gedeelte van Gelderland bezocht. De 26e september troffen we elkaar op de brug naar Oost-Flevoland bij Elburg. Prof. v.d. Wijk, W.D. Margadant en B. de Jong kwamen via Zwolle tegelijk bij de brug aan met P. Bakker, K. Booy en C. Keer; A. Luitingh stond daar al te wachten, samen met de Amsterdammers E. Agsteribbe, S. Groenhuyzen en J. Landwehr, die al een poosje rondgekeken hadden in de polder. P. Roorda van Eijsinga werd pas 's middags uit Zwolle opgehaald.

Allereerst werd o.l.v. Dr.D.Bakker de nieuwe polder Oost-Flevoland bekeken. Door de geweldige droogte was het ontginningswerk al ver gevorderd en zeker een jaar vóór op het schema. Hoewel de mossen nog niet veel tijd gehad hebben, zich op dit jonge terrein een plaats te veroveren, bleken de hogere planten een des te interessanter aandeel in de pio-

nier-begroeiing te hebben. Onafzienbare vlakten met - haast uitgebloeide - moerasandijvie (*Senecio tubicaulis*) vielen direct op. *Aster tripolium*, *Scirpus maritima*, *Veronica beccabunga*, *Bidens cernuus* groeiden daar in zeer grote hoeveelheden in de slikerige klei. Waar vaste zandgrond drooggekomen was, liet Dr. Bakker ons vol trots hele velden met *Leersia oryzoides* zien en tegen de dijk van het Veluwemeer *Gnaphalium luteo-album*! Deze botanische bijzonderheden en de enorme ruimte van deze polder vergoedden veel van wat we bryologisch te kort kwamen. De dijken langs het Veluwemeer leverden slechts enkele soorten op, waaronder *Bryum bicolor* met prachtige gemmen. Bij de palen van het oude havenhoofd, waar al verschillende bomen zijn ingeplant, konden we nog *Riccardia pinguis* vinden.

Nadat we afscheid hadden genomen van Dr. D. Bakker vertrokken we om ongeveer half twee, nu geheel gemotoriseerd, naar Zwolle, waar P. Roorda werd opgehaald, terwijl in die tijd Prof. v.d. Wijk naar het bungalow-kamp te Hattum ging om ons nachtverblijf en warme maaltijd te bespreken. Het wachten kortten de anderen door een vergeefse inspectie van de IJseloever. Vervolgens toerden we gezamenlijk langs de westelijke IJseldijk naar Zalk, waar het veerpad een rijke bron van vondsten bleek te zijn. *Abietinella abietina* bracht een ieder in een uitstekende stemming, *Physcomitrella patens* deed ons, na enig gissen naar zijn identiteit, de droogte vergeten, terwijl een boer bij het veerpontje onze vrolijkheid aanwakkerde.

Een uiterwaardbosje van veel oude essenstronken vlak bij het veerpad leverde haast alle te verwachten mossen op. Op de essenstronken: *Anomodon viticulosus*, *Isoetium myurum* en *myosuroides*, *Homalia trichomanoides*, *Lophocolea minor*, *Radula complanata* en op de grond *Thamnum alopecurum*, *Eurhynchium striatum* en *Fissidens taxifolius*. Bij een klein poeltje (met water!) in dit bosje bloeiden nog de Grote Balsamien (*Impatiens nolitangere*), iets hogerop werd Schaafstro (*Equisetum hyemale*) gevonden.

Op de terugweg naar het bungalow-kamp de "Leemkule" werd in Hattum uitgestapt om proviand in te slaan voor het avondeten, dat we nu zelf gingen verzorgen. In de voortreffelijk ingerichte bungalows, die een compleet keukentje bevatten, werden de blikken opgewarmd, waarna we, genietend van een heerlijke zachte zomeravond, buiten in een grote kring met

een tekort aan lepels alles soldaat maakten. Tot slot werd vergaderd, waarin o.a. de moeilijkheden besproken werden, die het voortbestaan van "Buxbaumia" als tijdschrift bedreigen.

De volgende ochtend werd al zeer vroeg door enkele "vroegoppers" de Trijsberg, vlak achter de leemkuilen (die volkomen "schoon" waren), bezocht. In al zijn dorheid leverde deze berg toch nog *Campylopus fragilis* var. *pyriformis*, *Plagiothecium denticulatum* en *Lepidozia reptans* op. Hierna startten we voor een lange tocht langs verschillende vennen en sprengen. Het eerste ven dat we bezochten was het Paalven in de Wisselse vennen bij Tongeren. Dit ven, waar 5 jaar geleden nog *Andromeda* groeide en nu nog *Drosera anglica* voorkomt (onvindbaar vanwege de droogte), is bijna geheel met Gagel begroeid, waartussen *Sphagnum auriculatum* uitgestrekte bulten vormde. De west-rand, waar veel Galigaan groeide, bleek nog *Dicranum bonjeanii* en *Riccardia multifida* te bevatten. Bij een nauwkeurig onderzoek kwamen echter nog een paar zeldzaamheden uit het *Sphagnum* tevoorschijn, namelijk *Calypogeia spagnicola*, *Cladopodiella francisci* en *Lepidozia setacea*. Even voordat we uit dit ven stapten, rende ons nog een ree voorbij, welke opviel door zijn zeer donkere, bijna zwarte vacht. Later zou blijken dat deze dieren zich in de modder rollen, zodat het niet verwonderlijk is dat ze zo zwart zien.

Via brandgangen reden we door naar het Smidsveen, waar ons direct al de Kraaiheide opviel. In deze vennen zagen we de oorzaak van de bemodderde herten: de gehele modderbodem, waar nauwelijks nog een handvol water in te vinden was, was omgeploegd door ontelbare prenten van edelherten, reeën en wilde zwijnen en op de natste plekken zagen we met haar bedekte "rolplaatsen": gladgeschuurde, ondiepe kommetjes waarin de dieren zich om een of andere reden met modder insmeerden. Dit ven zou echter ook nog om andere eigenschappen merkwaardig blijken. Ten eerste vonden we *Sphagnum palustre* die op *Sph. compactum* leek, maar aan de onzekerheid kwam een einde toen ook *Sphagnum compactum* gevonden werd, compleet met sporenkapsels. Voorts in twee verschillende venntjes twee *Drepanocladus*-soorten, t.w. *aduncus* en *fluitans*. Levermossen werden vertegenwoordigd door o.a. *Cephalozia media* en *Odontoschisma sphagni*.

Bij het teruggaan naar de weg, waar we gingen eten, bleek de rand van het ven vol te staan met pracht-exemplaren van *Campylopus flexuosus*, die hier zeker 5-6 cm hoog waren.

Na nog beter speuren kwam weldra ook *Campylopus brevopilus* tevoorschijn, welke soort de laatste tijd zeldzaam begint te worden door het toenemende aantal ontginningen, zeker het type dat we vonden, n.l. met een mooi, lang glashaar. Helaas was door het vervoer maar al te vaak de glashaar afgeknapt!

Nadat we gegeten hadden beende *Agsteribbe* om onverklaarbare redenen plotseling het ven weer in en kwam even later terug met handenvol *Racomitrium lanuginosum*, die hij triomfantelijk begon uit te delen onder de zeer vele gegadigden.

Intussen was de eerste auto al vertrokken, zodat we met achterlating van geweldige stofwolken trachtten de verloren afstand weer in te halen. Zo snelden we de oase tegemoet, de Tongerense sprengen, waar het water geen probleem scheen te zijn. Na een voorlopige inspectie van de beek kwamen we in het eigenlijke sprengengebied, waar in talrijke greppeltjes het water uit de grond kwam. Hier geraakten we in extase, doordat we een luisterrijk stel levermosjes vonden: *Anthoceros laevis*, *A. punctatus*, *Blasia pusilla* en bovendien hele pollen van viltmos, *Philonotis fontana*. In het bos, waar ook nog wat sprengen doorheen liepen, konden nog *Sphagnum crassiciadum* en *Sph. turgidum* verzameld worden. *Barbilophozia barbata* in een droger bosgedeelte vormde de heksen-sluiter.

Na deze mooie vondsten vertrokken we naar de sprengen bij Niersen, waar het enthousiasme merkbaar zakte toen we constateerden dat langs de sprengen een reïncultuur van *Pellia* groeide. Met grote moeite slaagden we er in nog wat *Isopterygium elegans* en *Diplophyllum albicans* aan het duister van het dichte beukenbos te ontrukken, maar dit was dan ook de laatste vonk die de excursionisten bijlichtte.

Zien we nog even terug op dit weekeinde, dan valt het direct op, dat, tegen elke verwachting in, er toch een groot aantal mossen gevonden is, n.l. 86 blaadmossen en 30 levermossen. Dit vindt echter voornamelijk zijn oorzaak in het feit dat we, dankzij het gemotoriseerde vervoer, zo veel verschillende terreinen konden bezoeken. In totaal werd tijdens de excursies bijna 100 km. afgelegd!

Summary:

The autumn field meeting of the Bryological Society was held on the 26th and 27th of September 1959 in the northern

part of the province of Guelders. The long, hot summer had caused a drought in many parts of the country so that the outlook for the excursion was not very cheerful. Nevertheless, the result was beyond expectation.

On the first day, a visit was paid to a newly reclaimed part of the IJsselmeer, Oost-Flevoland. A pioneer vegetation was found here in which the bryophytes were but poorly represented, the most notable being *Riccardia pinguis* and *Bryum bicolor*.

Next meadows and coppices in the vicinity of the village Zalk on the river IJssel, were explored. *Abietinella* and *Physcomitrella patens* were collected in the meadows and in the coppices, the interesting species *Anomodon viticulosus*, *Lophocolea minor* and *Radula complanata*.

The next day began with a visit to a moor (Paalven), rather dry as a result of the drought. Some unusual species were recorded such as *Calypogeia sphagnicola*, *Lepidozia setacea*, *Cladopodiella francisci* and *Riccardia sinuata*. Some distance further on, a nearly completely dried-up bog in a heath was examined (Smidsven). Much *Odontoschisma sphagni* and some *Cephalozia media* was found as well as *Racomitrium lanuginosum*. To our surprise, *Campylopus brevopilus* (a moss that is becoming rare in the Netherlands) was fairly abundant here.

In the neighbourhood of the village of Tongeren a number of springs well up and they are the origin of several brooks. The banks of these brooks had a luxuriant vegetation and they were rich in mosses. The most notable species gathered here were *Philonotis fontana*, *Blasia pusilla*, *Anthoceros laevis* (c.sp.), *Anthoceros punctatus* (c.sp.) and in a wood near by, *Barbilophozia barbata*. In all, 116 species were recorded.

Soortenlijst

Legenda:

- | | | |
|---|------------------------------------|-----------------|
| 1 | - Langs kant Veluwemeer bij Elburg | - 26 sept. 1959 |
| 2 | - Polder Oost-Flevoland | - 26 sept. 1959 |
| 3 | - Veerpad bij Zalk aan de IJssel | - 26 sept. 1959 |
| 4 | - Bos bij Zalk | - 26 sept. 1959 |

5	-	Trijsberg bij Hattem	-	27 sept. 1959
6	-	Paalveen bij Tongeren	-	27 sept. 1959
7	-	Smidsveen	-	27 sept. 1959
8	-	Tongerense beek en greppels	-	27 sept. 1959
9	-	Bos bij Tongerense beek	-	27 sept. 1959
10	-	Sprengen bij Niersen	-	27 sept. 1959

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i>Abietinella abietina</i>	-	-	x	-	-	-	-	-	-	-
<i>Acrocladium cuspidatum</i>	-	-	-	-	-	-	x	-	-	-
<i>Amblystegium serpens</i>	-	x	x	-	-	-	-	-	-	-
" <i>varium</i>	-	x	x	-	-	-	-	-	-	-
<i>Anomodon viticulosus</i>	-	-	-	x	-	-	-	-	-	-
<i>Atrichum undulatum</i>	-	-	x	-	-	-	-	-	-	-
<i>Aulacomnium androgynum</i>	-	-	-	-	-	x	-	-	x	-
<i>Aulacomnium palustre</i>	-	-	-	-	-	-	x	x	-	-
<i>Brachythecium salebrosum</i>	-	x	-	-	-	-	-	-	-	-
" <i>rutabulum</i>	x	x	x	-	-	-	-	-	-	-
<i>Bryum argenteum</i>	x	x	x	-	-	-	-	-	-	-
" <i>bicolor</i>	x	x	-	-	-	-	-	-	-	-
" <i>caespiticiu</i>	-	x	-	-	-	-	-	-	-	-
" <i>capillare</i>	-	-	-	-	-	-	x	-	-	-
" <i>inclinat</i>	-	x	-	-	-	-	-	-	-	-
" <i>pseudotriquetrum</i>	-	x	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Calliergonella cuspidata</i>	-	-	-	-	-	-	x	-	-	-
<i>Camptothecium lutescens</i>	-	-	x	-	-	-	-	-	x	-
<i>Campylopus brevipilus</i>	-	-	-	-	-	x	x	x	-	-
" <i>fo. epilosa</i>	-	-	-	-	-	-	x	-	-	-
" <i>flexuosus</i>	-	-	-	-	-	x	x	-	-	-
" <i>fragilis</i>	-	-	-	-	x	x	-	-	-	-
" <i>var. pyriformis</i>	-	-	-	-	x	x	-	-	x	-
<i>Ceratodon purpureus</i>	x	x	x	-	-	x	-	-	x	-
<i>Climacium dendroides</i>	-	-	x	-	-	-	-	x	-	-
<i>Drepanocladus aduncus</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(det. Luitingh)	-	-	-	-	-	-	x	-	-	-
" <i>fluitans</i>	-	-	-	-	-	-	x	-	-	-
<i>Dicranella heteromalla</i>	-	-	-	-	-	x	x	x	x	-
<i>Dicranoweisia cirrhata</i>	-	-	x	-	-	-	-	-	x	-
<i>Dicranum bonjeani</i>	-	-	-	-	-	x	-	-	-	-
" <i>rugosum</i>	-	-	-	-	-	-	-	x	x	-

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i>Dicranum scoparium</i>	-	-	-	-	x	x	x	x	x	-
<i>Eurhynchium stokesii</i>	-	-	x	-	-	-	-	x	-	-
" <i>striatum</i>	-	-	x	x	-	-	-	-	-	-
<i>Fissidens taxifolius</i>	-	-	-	x	-	-	-	-	-	-
<i>Funaria hygrometrica</i>	-	x	x	-	-	-	-	-	-	-
<i>Grimmia apocarpa</i>	-	-	x	-	-	-	-	-	-	-
" <i>pulvinata</i>	-	-	x	-	-	-	-	-	-	-
<i>Homalia trichomanoides</i>	-	-	x	x	-	-	-	-	-	-
<i>Homalothecium sericeum</i>	-	-	x	x	-	-	-	-	-	-
<i>Hypnum cupressiforme</i>	-	-	-	x	-	x	-	-	x	-
" <i>imponens</i>	-	-	-	-	-	-	x	-	-	-
<i>Isopterygium elegans</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	x
<i>Isothecium myurium</i>	-	-	-	x	-	-	-	-	-	-
" <i>mysuroides</i>	-	-	-	x	x	-	-	-	-	-
<i>Leptobryum pyriforme</i>	-	-	-	-	-	-	-	x	-	-
<i>Leptodictyum riparium</i>	-	x	x	-	-	-	-	-	-	-
<i>Leskea polycarpa</i>	-	-	-	x	-	-	-	-	-	-
<i>Leucobryum glaucum</i>	-	-	-	-	x	x	-	-	-	-
<i>Mnium affine</i>	-	-	x	-	-	-	-	x	-	-
" <i>cuspidatum</i>	-	-	-	x	-	-	-	-	-	-
" <i>hornum</i>	-	-	-	-	-	x	-	x	-	-
" <i>punctatum</i>	-	-	-	-	-	-	-	x	-	-
" <i>undulatum</i>	-	-	x	-	-	-	-	x	-	-
<i>Orthodicranum montanum</i>	-	-	-	-	-	x	-	-	-	-
<i>Orthotrichum diaphanum</i>	-	-	x	-	-	-	-	-	-	-
<i>Philonotis fontana</i>	-	-	-	-	-	-	-	x	-	-
<i>Physcomitrella patens</i>	-	-	x	-	-	-	-	-	-	-
<i>Physcomitrium pyriforme</i>	-	x	-	-	-	-	-	x	-	-
<i>Plagiothecium curvifolium</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	x	-
" <i>denticulatum</i>	-	-	-	-	x	-	-	-	-	-
" <i>laetum</i>	-	-	-	-	-	x	-	x	-	-
" <i>ruthei</i>	-	-	-	-	-	-	-	x	-	-
" <i>undulatum</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	x	-
<i>Pleurozium schreberi</i>	-	-	-	-	-	-	x	-	x	-
<i>Pohlia nutans</i>	-	x	-	-	-	x	x	x	x	-
<i>Polytrichum commune</i>	-	-	-	-	-	-	-	x	-	-
" <i>juniperum</i>	-	-	-	-	-	-	-	x	x	-
" <i>marginatum</i>	-	-	-	-	-	x	-	-	-	-
<i>Pseudoscleropodium purum</i>	-	-	x	-	-	x	-	x	-	-

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i>Racomitrium lanuginosum</i>	-	-	-	-	-	-	x	-	-	-
<i>Rhynchostegium megapolitanum</i>	-	-	x	-	-	-	-	-	-	-
<i>Rhytidiadelphus squarrosus</i>	-	-	x	-	-	x	-	x	-	-
" <i>triquetrus</i>	-	-	-	-	-	-	-	x	-	-
<i>Sphagnum auriculatum</i> (det. Agst.)	-	-	-	-	-	x	-	x	-	-
" <i>compactum</i>	-	-	-	-	-	-	x	-	-	-
" <i>crassycladum</i> (det. Agst.)	-	-	-	-	-	-	-	x	-	-
" <i>cuspidatum</i>	-	-	-	-	-	-	x	-	-	-
" <i>fimbriatum</i>	-	-	-	-	-	-	-	x	-	x
" <i>molluscum</i>	-	-	-	-	-	-	x	-	-	-
" <i>palustre</i>	-	-	-	-	-	-	x	x	-	-
" <i>rubellum</i>	-	-	-	-	-	x	-	-	-	-
" <i>turgidum</i> (det. Agst.)	-	-	-	-	-	-	-	x	-	-
<i>Tetraphis pellucida</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	x	-
<i>Thamnium alopecurum</i>	-	-	-	x	-	-	-	-	-	-
<i>Tortula muralis</i>	-	-	x	-	-	-	-	-	-	-
" <i>ruralis</i>	-	-	x	-	-	-	-	-	-	-
<u>Hepaticae</u>										
<i>Anthoceros laevis</i>	-	-	-	-	-	-	-	x	-	-
" <i>punctatus</i>	-	-	-	-	-	-	-	x	-	-
<i>Barbilophozia barbata</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	x	-
<i>Elasia pusilla</i>	-	-	-	-	-	-	-	x	-	-
<i>Calypogeia sphagnicola</i>	-	-	-	-	-	x	-	-	x	-
" <i>trichomanis</i>	-	-	-	-	-	-	-	x	-	-
<i>Cephalozia bicuspidata</i>	-	-	-	-	-	x	x	-	x	-
" <i>connivens</i>	-	-	-	-	-	x	x	-	-	-
" <i>media</i> (det. Groenh.)	-	-	-	-	-	x	x	-	-	-
<i>Cephaloziella starkei</i>	-	-	-	-	-	x	-	-	-	-
<i>Chiloscyphus pallescens</i>	-	-	-	-	-	-	-	x	-	-
<i>Gladopodiella francisci</i>	-	-	-	-	-	x	-	-	-	-
<i>Diplophyllum albicans</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	x
<i>Gymnocolea inflata</i>	-	-	-	-	-	x	x	-	-	-
<i>Lepidozia reptans</i>	-	-	-	-	x	-	-	-	-	-
" <i>setacea</i>	-	-	-	-	-	x	-	-	-	-
<i>Lophocolea bidentata</i>	-	-	-	-	-	-	-	x	-	-
" <i>heterophylla</i>	-	-	-	-	-	x	-	x	-	-
" <i>minor</i>	-	-	-	x	-	-	-	-	-	-
<i>Lophozia ventricosa</i>	-	-	-	-	-	x	-	x	x	-

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i>Marchantia polymorpha</i>										
var. <i>aquatica</i>	-	-	-	-	-	-	-	x	-	-
<i>Metzgeria furcata</i>	-	-	-	x	-	-	-	-	-	-
<i>Odontoschisma sphagni</i>	-	-	-	-	-	-	x	-	-	-
<i>Pellia epiphylla</i>	-	-	-	-	-	-	-	x	-	x
" <i>fabbroniana</i>	-	-	-	-	-	-	-	x	-	-
<i>Ptilidium ciliare</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	x	-
<i>Radula complanata</i>	-	-	-	x	-	-	-	-	-	-
<i>Riccardia multifida</i>	-	-	-	-	-	x	-	-	-	-
" <i>pinguis</i>	x	x	-	-	-	-	-	-	-	-
" <i>sinuata</i>	-	-	-	-	-	x	-	-	-	-

LEPTODONTIUM FLEXIFOLIUM IN DE BENELUXLANDEN

door L. Muyldermans
(Centrum voor Plantensociologische Kartering (C.P.K.) -
I.W.O.N.L. Brussel)

In het juninummer van "Buxbaumia" 1959 werd melding gemaakt van de ontdekking op een strodak, in mei 1948 door Dr. J.J. Barkman, van een voor Nederland zeer zeldzame, zoniet nieuwe mossoort: *Leptodontium flexifolium* (Sm.) Hampe. Het werd slechts éénmaal gevonden te Maastricht, in of vóór 1832 door Franquinet, doch zijn Nederlandse herkomst wordt onzeker geacht.

Deze ontdekking werd voor Dr. J.J. Barkman aanleiding voor een wijdere inspectie van rieten of strodaken, waarbij nog twee andere stations werden gevonden. Een verder onderzoek in Drente door W. Ringelberg-Giesen, bracht nog drie vondsten aan het licht. Zo werd het, op de meer dan 65 daken van boerderijen die werden onderzocht, zes maal genoteerd (herleid tot 4 stations - zie kaartje).

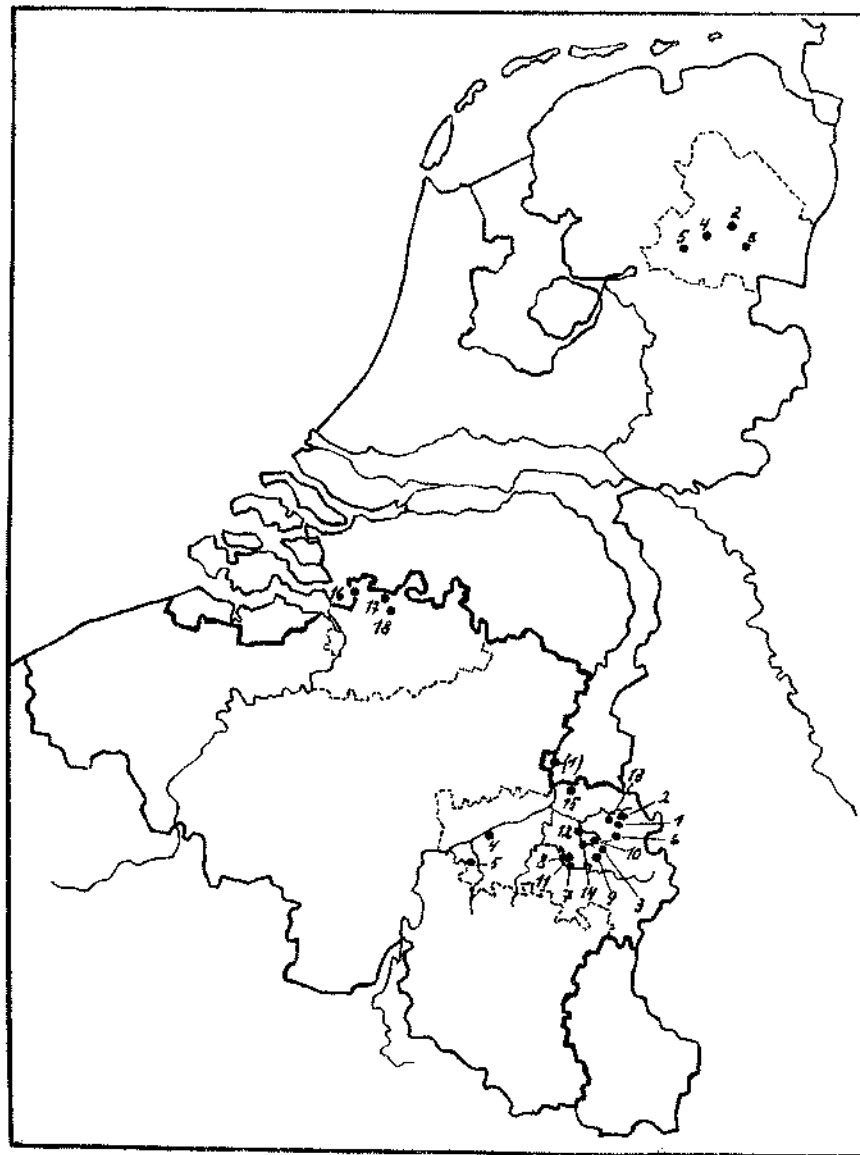
Het zal onze bryologen ongetwijfeld interesseren te vernemen dat dit mos ook door ons in België, zowat een half jaar vroeger (31-10-1957) op een rieten dak van een schuur te Kalmthoutse-Hoek werd aangetroffen, krek op de rijksgrens! (De schuur staat op Belgisch, de boerderij op Nederlands grondgebied.) (Zie kaartje no 16). Het was echter pas in de daaropvolgende winter dat het ex. op bureel mikroskopisch met zekerheid werd gedetermineerd.

Het artikel in "Buxbaumia" spoorde ons aan eens verder uit te kijken. Zo werden in het najaar 1959, 24 boerderijen met rieten of strodaken in de Scheldepolders en de Antwerpse Kempen onderzocht. De polders brachten niets op, maar 't Kempische bood nog twee vindplaatsen: Wuustwezel en Brecht (no 17-18).

Wat boden deze daken verder op mosgebied? Volgende opnamen geven hiervan een beeld:

A. Kalmthoutse Hoek (31-10-'57 en 25-9-'59)

Rieten dak van schuur, plaatselijk met stro hersteld; minstens 50 jaar oud; was 40 jaar geleden reeds met mos bedekt; schuur zelf minstens 110 jaar oud.



Oriëntatie: N.O. Hellingshoek: 45°. Bedekking: 70%.

<i>Leptodontium flexifolium</i>	4-4
<i>Pohlia nutans</i>	2-2
<i>Dicranum scoparium</i> var. <i>alpestre</i>	1/2-2
<i>Dicranoweissia cirrata</i>	1-2
<i>Campylopus piriformis</i>	2-2
<i>Cladonia floerkeana</i> var. <i>carcata</i>	+1-2
<i>Cladonia pyxidata</i>	1-2

B. Wuustwezel (24-9-59)

Strodak van schuur.

Oriëntatie: N. Ouderdom: 1904. Bedekking: 35%.

<i>Pohlia nutans</i>	4-4
<i>Polytrichum piliferum</i>	1-2
<i>Leptodontium flexifolium</i>	+

(schraal verspreid
tussen *Pohlia nutans*)

Hormidium flaccidum

C. Brecht (24-9-59)

Strodak van schuur. Oriëntatie: N.O.

<i>Ceratodon purpureus</i>	{3-3}
<i>Leptodontium flexifolium</i>	{1-2}

(Van dit dak werd geen opname genomen. Coëfficiënten ruw geschat naar een meegenomen staaltje, waartussen het mos werd ontdekt.)

Een kleine bijzonderheid voor onze entomologen: Meerdere daken, o.a. ook dit van Kalmthoutse-Hoek, vertoonden ontelbare lege hulzen (poppenhuiden) van een insektensoort van de familie Tipulidae, waartoe ook onze langpootmug behoort. Vertikaal opgericht, het achtereind nog geplant tussen het mos, geeft het de indruk, geprofileerd, op een stoppelveld in miniatuur! Deze insekten verklaren ook het vogelbezoek (merel!) op deze daken.

Wat de verspreiding van *Leptodontium flexifolium* voor België betreft zijn bovenvermelde vondsten wel interessante aanwinsten, daar de soort voor het Vlaamse land nog onbekend was. Dit is echter niet het geval voor Wallonië en de noord-oost hoek van België, waar het vroeger meermaals werd aangetroffen. Als men het stapeltje herbariumbladen nakijkt, dat zich in de Rijksplantentuin te Brussel bevindt, krijgt

men de indruk dat het hier niet zo zeldzaam is. Wanneer men echter de 43 ex. waaruit dit stapeltje bestaat nader onderzoekt, komt men tot de bevinding dat het talrijke dubbels bevat. (Vele dragen nog de oude benaming *Didymodon flexifolium* Hook et Tayl.) Bij verdere schifting stelt men vast dat meerdere ex. nagenoeg uit dezelfde buurt herkomstig zijn, soms zelfs dezelfde datum dragen, maar door verschillende personen werden verzameld, wat een gezamenlijke ekskursie doet onderstellen. Velen mogen tot één station worden herleid. Op 2 uitzonderingen na, herkomstig uit Frahan en Bouillon (Prov. Luxemburg), stammen allen uit de provincie Luik. Van de plaatsnaam Hockai (Francorchamps) komen niet minder dan 10 bladen voor. Uiteindelijk blijven er maar een 12-tal, min of meer van elkaar verwijderde stations over, meest allen geprangd tussen de Amblève en de Vesdre en behorende tot de Hoge Venen of de Noordelijke Ardennen.

4 stalen dragen kapsels, waarvan 2 rijkelijk. Terloops moge hier nog vermeld worden dat ook het ex. uit de Kalmt-houtse-Hoek enkele schaarse kapseltjes droeg, die echter nadien niet meer werden teruggevonden, gebroken wellicht door het manipuleren van de omslagen.

Hierbij moeten nog gevoegd worden 2 vindplaatsen, vermeld in de "Prodrôme" van De Wildeman: Hertogenwald (Gileppe) en Spa (Cardot) en dit van het C.P.K. - hierover verder nog -, zodat in totaal 15 stations voor de prov. Luik mogen aangekend worden. (Zie kaartje.)

Die 2 vereenzaamde specimen uit Zuid-België wekten mijn wantrouwen. Temeer daar het mos als atlantisch wordt beschouwd en de prov. Luxemburg daar wel buiten valt. Eén hiervan werd door Limpricht in zijn bekend werk opgenomen: Luxemburg: Frahan (Delogne).

'k Vond werkelijk in de farde voor *Leptodontium flexifolium* beide stalen terug. Dit uit Frahan (16 km. van Bouillon) droeg echter de naam ... *Didymodon luridus* !!! terwijl het andere uit Bouillon (Delogne 1871) éénmaal onder de mikroskoop gebracht, alhoewel gelijkend, toch een ander aspect vertoonde. Het bleek me wat anders te zijn. De Heer E. Agsteribbe, die zo welwillend was 't geval nader te onderzoeken, bracht het terug tot *Dichodontium pellucidum* (L.) Schimp.

C.H. Delogne moet zich naderhand wel van het foutieve van zijn eerste bevindingen bewust zijn geweest, aangezien hij zelf in zijn "Flore Cryptogamique de la Belgique" zijn

eigen vindplaatsen niet opgeeft! Daarmede vervallen deze wel definitief!

Het jongste staaltje uit Oost-België, herkomstig uit Teuven (N. Sougnez, 1953) (Zie kaartje no 15), mag hier wel apart aangehaald worden. Vooreerst omdat de vindplaats heel dicht het Maastricht-gebied benadert, waar het eerste Nederlandse ex. eertijds door Franquinet werd gevonden. De veronderstelling dat deze bryoloog Maastricht misschien wat ruim heeft opgevat en het mos misschien uit België herkomstig is, zou niet zo denkbeeldig kunnen zijn. De mogelijkheid dat het toch in of om deze stad werd gevonden blijft daardoor evenmin uitgesloten.

Daarnaast echter biedt het ex. uit Teuven een aantal nadere gegevens betreffende het milieu waarin het werd aangetroffen. Het behoort namelijk tot een fytosociologische opname. Wij putten hier uit de vrij lange plantenlijst een aantal soorten die determinerend zijn voor de associatie waarin het werd aangetroffen:

Teuven (C.P.K.: 7286/12-5'53. N. Sougnez) "Hoeve Drieschen". Mosaan kalkdistrikt met Maastrichtse silex - podsolig profiel - hoogteligging: 215 m. - orientatie: Z.Z.W. - Associatie: Luzulo-Quercetum.

Boomlaag (35%):

Quercus pedunculata	3-3
Betula verrucosa	1-1
Sorbus aucuparia	2-1

Struiklaag:

Sorbus aucuparia	1-1
Carpinus betulus	+2
Ilex aquifolium	+
Corylus avellana	+2

Kruidlaag:

Pteridium aquilinum	5-5
Convallaria majalis	1-4
Maianthemum bifolium	2-2
Luzula albida	+2

Moslaag:

Dicranella heteromalla	2-2
Polytrichum formosum	1-2
Atrichum undulatum	+1-2
Brachythecium rutabulum	+2
Leptodontium flexifolium	+2

Wat hier vooral de aandacht waard is, zijn de hoge coëfficiëntcijfers voor de adelaarsvaren: 5-5, wat ongetwijfeld een grote hoeveelheid ruwe bladhumus doet onderstellen. Dergelijke milieus komen veelvuldig voor in de noordelijke Ardennen. Het ex. van C. Römer (Vallée de la Soor - zie No 1) vermeldt o.a.: "Blocs couverts de Pteris pourri". Er zal ongetwijfeld weinig verschil bestaan tussen een dikke laag, dorre bladeren van adelaarsvaren en een oud rieten of strodak. De milieufactoren komen hierdoor wel duidelijk tot uiting.

Wij kunnen hier, voor wat deze milieufactoren betreft, nog de beschouwingen aanhalen die A. Mansion hieraan wijdt, bij zijn vondst samen met zijn vriend P. Clerbois, te Ombrét-Rausa (Tour-Malherbe) (Zie No 4). Onvertaald:

"Ayant trouvé ensemble au Fond-d'Oxhe (Tour-Malherbe), à la base des blocs de poudingue dans un milieu humide et ombragé exposé au nord, parmi les mousses et hépatiques pourrissantes, le Didymodon fl. je suis allé à Marchin (Riz-de-Wappe. Zie no. 5) où je connaissais une station identique, pour l'y rechercher. Cette espèce avait échappé jusqu'alors à mes recherches, quoique j'eusse herborisé souvent au Riz-de-Wappe, et, je dois le dire, avec assez de soin; mais j'y retournais avec l'attention attirée sur le Didymodon que je connaissais bien en convaincu de l'observer là où les conditions du support et du climat étaient les mêmes qu'à la Tour-Malherbe. Il ne fallut pas chercher longtemps, en effet, pour découvrir cette belle espèce."

Men kan het wel bevreemdend vinden het mos, dat als atlantisch doorgaat, in de Hoge Venen en de noordelijke Ardennen zo ruim verspreid te weten. De reden hiervan is het zeer vochtig klimaat dat op deze hoogte (Botrange 692 m.) sterk door de zeeluchtstromingen wordt beïnvloedt. Zijn aanwezigheid bevestigt en versterkt tevens het oceanisch karakter van de phanerogamische flora van dit territorium. De arme en zure gronden, die er het primaire voetstuk (Cambrium, Reviniaan) dekken, zijn begroeid met een hoogveenvegetatie, venige heidevlakten met struikheide en bosbes, en bossen van het eikenberkenbos-type, die werkelijk een zeker aantal atlantische elementen bieden, zoals: Erica tetralix, Wahlenbergia hederacea, Carex binervis, Narthecium ossifragum, Narcissus pseudonarcissus, enz. De gelijktijdige aanwezigheid van een flora met boreaal karakter zoals: Trientalis

europaea, *Vaccinium uliginosum*, *Andromeda polifolia*, drukt op dit gebied van de Ardennen een zeer tekenende boreo-atlantische stempel.

Als we goed ingelicht zijn zou het in het Groothertogdom Luxemburg niet voorkomen. Althans in de literatuur konden we niets terugvinden.

Wanneer we even een blik werpen op zijn verspreiding in het buitenland, aansluitend met wat Dr. J.J. Barkman hieraangaande reeds mededeelde, kunnen we nog wijzen op een vindplaats in de Franse Ardennen, door Husnot aangegeven: Haybes et Feimay (Cardot). We vonden dit specimen in het herbarium te Brussel terug en konden de juistheid van de determinatie bevestigen. Husnot vermeldt verder nog: Basses-Vosges, vallée de la Nahe (Bruch); près de Merzig (Winter).

Voor wat Zwitserland betreft vermeldt Amann: Ticino; Campecio, route du Lukmanier (Conti) (haud vidi!).

En H. Gams raadplegend: "Auf Sandstein, humosen Sand und Strodächern im Flachland sehr zerstreut, den meisten Gebirgen und wohl dem ganzen Alpengebied fehlend." Achter dit "im Flachland sehr zerstreut" mag wel een vraagteken gezet worden!?

We willen hier tenslotte nog onze bevreemding uitdrukken het mos in de Lage Landen uitsluitend op rieten of stro-daken te hebben aangetroffen en nooit, zoals in Oost-België - waar zulke daken ontbreken - op de humeuze bodem. We zullen wellicht de ontdekking van andere vindplaatsen moeten afwachten om hiervoor een verklaring te vinden.

STATIONS (Zie verspreidingskaartje)

Nederland

Limburg:	(1) Maastricht	J.L. Franquinet	±1832
Drente:	2. Bruntinge	Dr. J.J. Barkman	1958
	(4,5 km. ZZW v. Westerbork) (2 vindplaatsen)		
	3. Meppen	Dr. J.J. Barkman	1958
	(3 km. ZW v. Zweeloo)		
	4. Spier (tussen Beilen en Hoogeveen)	W. Ringelman-Giesen	1959
	5. Ruinen	W. Ringelman-Giesen	1959
	(2 vindplaatsen)		

België

Luik:

1. Vallée de la Soor (Z v. Eupen)	C. Römer	1877
2. Vallée de la Hill (Z v. Eupen)	C. Römer	-
3. Hokai (N v. Francorchamps)	C.H. Delogne	1882
4. Grand Fond d'Oxhe - Tour Malherbe (Ombret-Rausa)	A. Mansion - P. Clerbois	1893
5. Marchin (Riz-de-Wappe)	A. Mansion	1893
6. Plateau de la Baraque Michel	C. Sladden	1897
7. Tussen Naze en Staumont	A. Mansion	1899
8. Fonds-de-Quareux (Aywaille)	A. Mansion	1899
9. Eau-Rouge (Z v. Francorchamps)		
10. Sart (Vallée de la Statte)	A. Mansion, Sladden	1902
11. Bois Bablette (E. de Quareux)	A. Mansion, Sladden	1903
12. Theux (Bois de Staneux)	A. Cornet	1916
13. Hertogenwald (Gileppe)	J. Cardot	-
14. Spa	J. Cardot	-
15. Teuven (Hoeve Drieschen)	N. Sougnez	1953

Antwerpen:

16. Kalmthoutse-Hoek (Rijksgrens)	L. Muyldermans	1957
17. Wuustwezel	L. Muyldermans	1959
18. Brecht	L. Muyldermans	1959

Wij danken hier van harte De Heer N. SOUGNEZ, werkleider van het C.P.K., en Dr. J.J. BARKMAN voor de gegevens of determinaties waarmede ze mij behulpzaam zijn geweest.

Geraadpleegde werken

- DELOGNE, C.H. - Flore Cryptogamique de la Belgique. Manceaux, Brux. 1883.
- DEMARET, F. - Prodrome des Mousses de la Belgique (Extr. Bull. Jard. Bot. Etat. Brux. 1945)
- DE WILDEMAN, E. et DURAND, TH. - Prodrome de la Flore Belge A. Castaigne - Brux. 1898-1907.
- GAMS, H. - Kleine Kryptogamenflora, Band IV. Fischer-Verl. Stuttgart.
- HUSNOT, T. - Muscologia Gallica - Paris 1884-1890.
- LIMPRICHT, K.G. - Die Laubmoose Deutschlands, Oesterreichs und der Schweiz.

Rabenhorst's Kryptogamenflora, Band IV/1.
Kummer-Leipzig 1890.

MANSION, A. et CLERBOIS, P. - Les Muscinées de Huy et Environs.

(Extr. Bull. du Cercle des Nat. Hutois - 1894)

MEYLAN, C. et AMANN, J.: Flore des Mousses de la Suisse.
Lausanne 1912.

Summary

A publication by J.J. Barkman and W. Ringelberg-Giesen in the June number of "Buxbaumia" discussed the rediscovery of *Leptodontium flexifolium* on old thatched roofs of farmhouses. In this connection, the author deals with its distribution in the Benelux countries.

The author found this species also in Belgium, in three localities in the "Antwerpse Kempen", all of them on thatched roofs. These finds are the first that have been recorded for Flanders. On the other hand, many specimens have been collected in East-Belgium, from 15 different localities. All came from the province of Liege where most of them were found in the "Hoge Venen" (extensive moors).

The reason for its presence there is understandable, because this region has an oceanic climate, so that it must be reckoned to belong to the boreo-atlanticum. Quite a few elements of the phanerogamic vegetation corroborate this statement.

This moss seems not to occur in the Grand-Duchy of Luxembourg and it is nearly absent from the region of the Alps.

INDEX MUSCORUM

Wijk, R. van der, W.D. Margadant en P.A. Florschütz, Index Muscorum deel I (A-C), *Regnum Vegetabile* 17, Utrecht, Aug. 1959. Prijs: f 57.--; voor leden van de "International Association Plant Taxonomists": f 30,40 (lidmaatschap I.A.P.T. f 11,40 p.j.).

Dit werk bevat de latijnse namen van Musci, gepubliceerd tussen 1 januari 1801 en 1 januari 1958, in alle rangen van geslachten tot en met variëteiten. De plaats, waar de namen het eerst geldig gepubliceerd zijn, is opgenomen. De nomenclatorische aard van de namen, ongeldig of onwettig, is vermeld, benevens een summier motivering. Zo nodig wordt verwezen naar de naam waaronder het taxon tegenwoordig in de literatuur gerangschikt wordt. Is dit een heterotypisch of taxonomisch synoniem (op een ander type gebaseerd), dan is hierbij een auteur vermeld, die (direct of indirect) verantwoordelijk is voor deze verwijzing. Bij elke naam is de geografische verspreiding over onderdelen van continenten opgegeven.

Dat ook ongeldige namen opgenomen zijn, geeft de gebruiker de zekerheid, dat de samenstellers geen geldige publicatie van de betrokken naam gevonden hebben. Volledige zekerheid over de geldigheid is moeilijk te krijgen, omdat niet de gehele literatuur tot hun beschikking stond. Volgens een voorzichtige schatting is toch minstens 90% van de opgaven wel gecontroleerd.

Dit betekent, dat voor de 18.000 in het eerste deel opgenomen namen een grote arbeid aan controle nodig is geweest. Dit was alleen mogelijk door de financiële hulp van de Nederlandse Organisatie voor Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek (Z.W.O.) in Den Haag en van de National Science Foundation te Washington D.C. (U.S.A.) en door de faciliteiten verleend door de Rijksuniversiteit te Groningen, speciaal van het Botanisch Laboratorium en de Universiteitsbibliotheek. Bovendien werd het drukken mogelijk gemaakt door een tweede "grant" van de National Science Foundation.

De werkzaamheden voor de Index Muscorum hebben zich niet uitgestrekt tot het onderzoek van type-exemplaren. Het werk bevat uitsluitend literatuur-gegevens. De samenstellers hebben ook in taxonomische problemen de opvatting van het

genoemde tijdvak (1924-25 tot 1958) weergegeven. Het is duidelijk dat in afzonderlijke gevallen een andere rangschikking door verschillende schrijvers geprefereerd zal worden, maar daaraan is niet te ontkomen.

De Index Bryologicus van Paris geeft in dit opzicht meer informatie, omdat hij bij de geaccepteerde namen de volledige synonymie opgeeft. Dit zou voor de Index Muscorum ongeveer een verdubbeling van de omvang en de prijs betekend hebben. Wel geeft de Index Muscorum meer verwijzingen dan b.v. de Index Kewensis. Het opgeven van de voor verwijzingen verantwoordelijke auteurs is een verbetering ten opzichte van de beide genoemde werken.

De samenstellers zijn zich er van bewust, dat in een werk van deze aard gemakkelijk allerlei fouten insluipen, waarvan zij zelf ook al verscheidene gevallen opgespoord hebben. Iedereen, die de Index gebruikt, wordt dringend verzocht, opmerkingen, toevoegingen en verbeteringen aan de redacteurs te doen toekomen.

R. v.d. Wijk en W.D. Margadant

BOEKBESPREKING

B.O. van Zanten, Trachypodaceae, a critical revision, Leiden, 1959, 28 Febr. Dissertatie Rijksuniversiteit Groningen, tevens verschijnend in Blumea 9 (2): 477-575. 1959. 12 platen met verscheidene kaarten en figuren.

We mogen ons lid van Zanten terdege gelukwensen met zijn promotie op deze keurige dissertatie. Hij heeft een uitvoerige monografie gewijd aan een interessante familie van tropische bladmossen, waarvan het geslacht Trachypus gemakkelijk te herkennen is aan de papillen boven de celwanden, wat slechts bij weinig andere genera voorkomt. De andere geslachten van deze familie zijn niet steeds zo karakteristiek; Diaphanodon lijkt zonder sporenkapsels macroscopisch sprekend op Thuidium.

Wat ons opvalt bij dit werk is het hoge percentage type-exemplaren, dat onderzocht is en de grote hoeveelheid literatuur, die de schrijver zelf gezien heeft. De opmerking "not seen" komt in beide gevallen slechts sporadisch voor. Bovendien weten wij, dat deze opmerking voor sommige literatuercitaten nog was vervallen, als het drukken in een rustiger tempo had kunnen gebeuren, in welk geval een welkom register ook zou zijn toegevoegd.

Het resultaat is een flinke reductie van het aantal soorten en variëteiten. 33 soorten en 21 variëteiten worden hier voor het eerst tot een ander taxon teruggebracht, benevens enkele ondersoorten en formae. Toch heeft schr. een bepaalde gradatie behouden door in verschillende soorten een aantal variëteiten te onderscheiden, die meestal behalve morfologisch ook geografisch gescheiden zijn. Er worden 2 nieuwe variëteiten opgesteld en 6 nieuwe combinaties in variëteitsrang. Bovendien wordt wegens het overbrengen van een soort naar een ander geslacht nog een nieuwe soortcombinatie gemaakt.

Het blijkt weer dat de nomenclatuur een moeilijk terrein is. O.i. is de combinatie Trachypus bicolor var. viridulus (Mitt.) Zant. illegitiem, omdat dit taxon in de behandelde omgrenzing het type insluit van een andere variëteit, die in deze rang prioriteit heeft, n.l. T. cuspidatus var. brevifolius Fleisch. 1908. Dit laatste epitheton had in de nieuwe combinatie gebruikt moeten worden.

Een minder belangrijke opmerking betreft de literatuurcitaten. Hierin zijn woorden als serie en Abteilung weggelaten. De serienummers gevolgd door deelnummers zijn hierdoor niet te onderscheiden van deelnummers gevolgd door afleveringsnummers. Weliswaar geeft het jaartal dan wel uitsluit, maar het was bibliografisch accurater geweest, deze aanduidingen op te nemen.

De uitvoering verdient onze lof. De literatuurcitaten zijn duidelijk gehouden; de onderzochte herbarium-exemplaren zijn goed aangegeven en de beschrijvingen zijn uitvoerig, de tabellen en tekeningen overzichtelijk, en het aantal drukfouten is zeer gering.

Uiteraard mogen we Prof. v.d. Wijk in onze felicitaties betrekken, daar dit het eerste bryologische proefschrift is, dat onder zijn leiding tot stand kwam.

W.D. Margadant

Barkman, J.J. en P. Glas. Sphagnum dusenii, een nieuw mos voor Nederland. De Levende Natuur 62: 230-237. Okt. 1959.

In dit artikel wordt de vondst gepubliceerd van Sphagnum dusenii C. Jens in een der Besthmer meertjes bij Ommen, een van de weinige recente vindplaatsen van Scheuchzeria in ons land. De kenmerken worden besproken en de verspreiding in Europa wordt kort genoemd. De nadruk van het artikel valt op de plantensociologische plaats van deze soort in de literatuur en in het onderzochte terrein, waarbij uitvoerige gegevens worden vermeld.

W.D.M.

BESTUURSMEEDEDELING

De voorjaarsexcursie 1960 wordt gehouden op zaterdag 30 april en zondag 1 mei. We hopen te overnachten in de Jeugderberg "De Breklenkamp" en vooral het aangrenzende Duitse Eemsgebied te bezoeken (bos te Hümmling) en de zandsteen bij Gildeshaus. We verzoeken onze leden deze data te noteren.

De secretaris

INDEX VAN "THE BRYOLOGIST"

Howard A. Crum, editor - The Bryologist: Index to volumes 1-60, 217 p., The American Bryological Society, 1959.

Nu is eindelijk verschenen een complete index van de delen 1-60 van "The Bryologist". Hierin zijn de onderwerpen, titels en schrijvers alfabetisch gerangschikt. Wie ooit zoiets zelf ter hand heeft genomen weet wat een ontzaglijke arbeid het maken van een dergelijke uitgebreide index vereist. Voor diegenen die deze delen van "The Bryologist" bezitten is het een welhaast onmisbaar boek. Het is te verkrijgen bij:

Dr. Lewis E. Anderson, Dept. of Botany,
Duke University, Durham, North Carolina, U.S.A.
\$ 5.00.